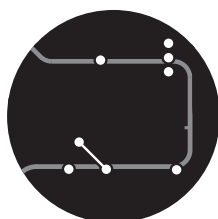

**OLGA
TOKARCZUKOVÁ
Běguni**

**THE MAN BOOKER
INTERNATIONAL
PRIZE 2018**

HOST

**OLGA
TOKARCZUKOVÁ**
Běguni

Brno 2018

[illegible]

Flights

Copyright © Olga Tokarczuk, 2007

First published as Bieguni in Poland by Wydawnictwo Literackie,
Kraków in 2007

Images taken from The Agile Rabbit Book of Historical
and Curious Maps, published by The Pepin Press,
www.pepinpress.com

Translation © Petr Vidlák, Pavel Peč, 2008

Czech edition © Host — vydavatelství, s. r. o., 2018
(elektronické vydání)

ISBN 978-80-7577-638-9 (Formát PDF)

ISBN 978-80-7577-660-0 (Formát ePub)

ISBN 978-80-7577-661-7 (Formát MobiPocket)

● JSEM TADY

Jsem ještě malá. Sedím na parapetu, kolem jsou rozházené hračky, zbořené věže z kostiček, panenky s vytřeštěnými očima. V domě je tma, vzduch v pokojích se pozvolna ochlazuje, pohasíná. Nikdo tady není; všichni odešli, zmizeli, ještě jsou slyšet jejich slábnoucí hlasy, šoupání, ozvěny kroků a vzdálený smích. Za oknem je prázdný dvorek. Tma tiše padá z nebe. Sedá na všechno jako černá rosa.

Nejdokjemnější je nehybnost: hustá, viditelná — chladný soumrak a slabé světlo výbojek, ztrácející se v temnotě ani ne metr od svého zdroje.

Nic se neděje, pochod tmy končí před dveřmi do domu, všechen ruch soumraku ustává, tvoří hustý kožich, jako na chladnoucím mléce. Obrysy budov na pozadí oblohy se rozpíjejí do nekonečna, postupně ztrácejí své ostré rysy, úhly, překlady, římsy. Pohasínající světlo s sebou bere vzduch — už není co dýchat. Tma prosakuje do kůže. Zvuky se schoulily do sebe, stáhly se jako hlemýžďí tykadla; orchestr zvaný svět odešel a zmizel v parku.

Tento večer je koncem světa, nahmatala jsem ho náhodou, nechťic, při hraní. Objevila jsem ho, protože mě nechali na chvíli samotnou. Je jasné, že jsem se ocitla v pasti, zavřená. Jsem ještě malá, sedím na parapetu a dívám se na vychladlý dvorek. Ve školní kuchyni už zhasla všechna světla, všichni odešli. Betonová dlažba dvorku nasákla temnotou a zmizela. Zamknuté dveře, spuštěné rolety. Chtěla bych jít ven, ale není kam. Jen moje existence získává výraznější obrysy, ty se chvějí, třesou, a to bolí. Najednou objevuji pravdu: už se nedá nic dělat — jsem tady.

● SVĚT V MÉ HLAVĚ

Svou první cestu jsem uskutečnila pěšky, přes pole. Mého zmizení si dlouho nikdo nevšiml, proto se mi podařilo dojít

docela daleko. Prošla jsem celý park, a potom — po polních stezkách, kukuřici a vlhkými loukami, zbrázděnými melioračními příkopy — jsem šla až k řece. Řeka tam na rovině byla stejně úplně všude, prosakovala trávou na povrch, olizovala pole.

Když jsem vyšplhala na ochranný násep, uviděla jsem pohyblivou řeku, silnici, která vytékala mimo obraz, mimo svět. A když měl někdo štěstí, mohl na ní uvidět bárky, nízké velké lodě, které se pomalu sunuly oběma směry, aniž by si všímaly břehů, stromů, lidí stojících na náspu, které určitě považovaly za nestálé, orientační body, jež ani nestojí za pozornost, svědky jejich elegantního pohybu. Představovala jsem si, že až vyrostu, budu na takové bárce pracovat a pokud možno se tou bárkou přímo stanu.

Nebyla to velká řeka, jen Odra; ale i já jsem byla v té době malá. Mezi řekami, které jsem později zkoumala na mapách, zaujímal v podstatě druhořadé místo, hraběnka z provincie na dvůře královny Amazonky. Mně však úplně stačila, zdála se tak veliká. Tekla si jak chtěla, od nepaměti neregulovaná, nevypočitatelná, snadno se vylévala. V některých místech u břehu se otřela o nějakou podvodní překážku a tak vznikaly víry. Plynu-la, předváděla se, zabývala se jen svými cíly ukrytými za obzorem, někde daleko na severu. Nešlo ji sledovat, protože člověka stahovala za horizont, dokud nespadl.

Nevšímal si mě, zabývala se sama sebou, proměnlivá, putující voda, do níž nikdy nejde vstoupit dvakrát, jak jsem se později dozvěděla.

Každý rok si vyžádala tučnou odměnu za nošení lodí na svých zádech, protože každý rok se v ní někdo utopil, dítě, které se koupalo za horkých letních dnů, opilec, který nějakým záhadným způsobem zakolísal a spadl z mostu do vody. Utopenci se vždy dlouho a s velkým halasem hledali, což celý kraj napjatě sledoval. Volali se potápěči a vojenské motorové čluny. Dospělí říkali, že nalezená těla byla oteklá a bledá — voda

z nich vypláchla všechen život, rozpustila tváře, takže je pozůstali mnohdy ani nedokázali identifikovat.

Když jsem stála na protipovodňovém valu a dívala se do proudu, uvědomila jsem si, že — přes všechno nebezpečí — bude vždy lepší to, co je v pohybu, než to, co nedělá nic; že změna je ušlechtilější než klid; že nehybnost se časem rozpadne, zdegeneruje a obrátí se v prach a všechno, co se hýbe, bude trvat věčně. Od té doby se řeka stala jehlou vraženou do mé bezpečné a stálé krajiny parku, zahrádky, kde se v mělkých řádcích plazila zelenina, a cestičky z betonových dlaždic, na nichž se skákal panák. Protínala ji skrz na skrz, vertikálně vyznačovala třetí rozměr; dělala do ní otvor a dětský svět se tak stal gumovou hračkou, která se s varovným syčením vyfukovala.

Mí rodiče nepocházeli z kmene starousedlíků. Mnohokrát se stěhovali z místa na místo, dokud neuvízli v provinční škole, daleko od normální silnice a vlakového nádraží. I z výletu za humna, do městečka, se stalo dobrodružné putování. Nákupy, vyřizování na obecním úřadu, stále stejný holič na náměstí u radnice, ve stejném plášti, který někdo pral a bělil bez jakéhokoli účinku, protože barvy na vlasy zákaznic na něm nechávaly nezníčitelné kaligrafické skvrny, čínské znaky. Máma si barvila vlasy a táta na ni čekal v kavárně Nova, u jednoho ze dvou stolů stojících venku. Četl si místní noviny, v nichž byla vždy nejzajímavější černá kronika se zprávami o krádežích povidel a zavařenin ve sklepech.

Jejich dovolené, bázlivé, ve škodovce naložené až po střechu. Dlouho připravované, plánované po večerech už od jara, sotva roztál sníh, ale půda se ještě neprobudila; muselo se to stihnout, než odevzdá své tělo pluhům a motykám, než se nechá oplodnit, protože pak už nebyl čas na nic jiného než na její obdělávání.

Patřili ke generaci, která cestovala s obytnými přívěsy, těmi náhražkami domů. Plynový vaříč, skládací křesílka a stolečky. Šňůra na prádlo z umělé hmoty a dřevěné kolíčky. Igelitové

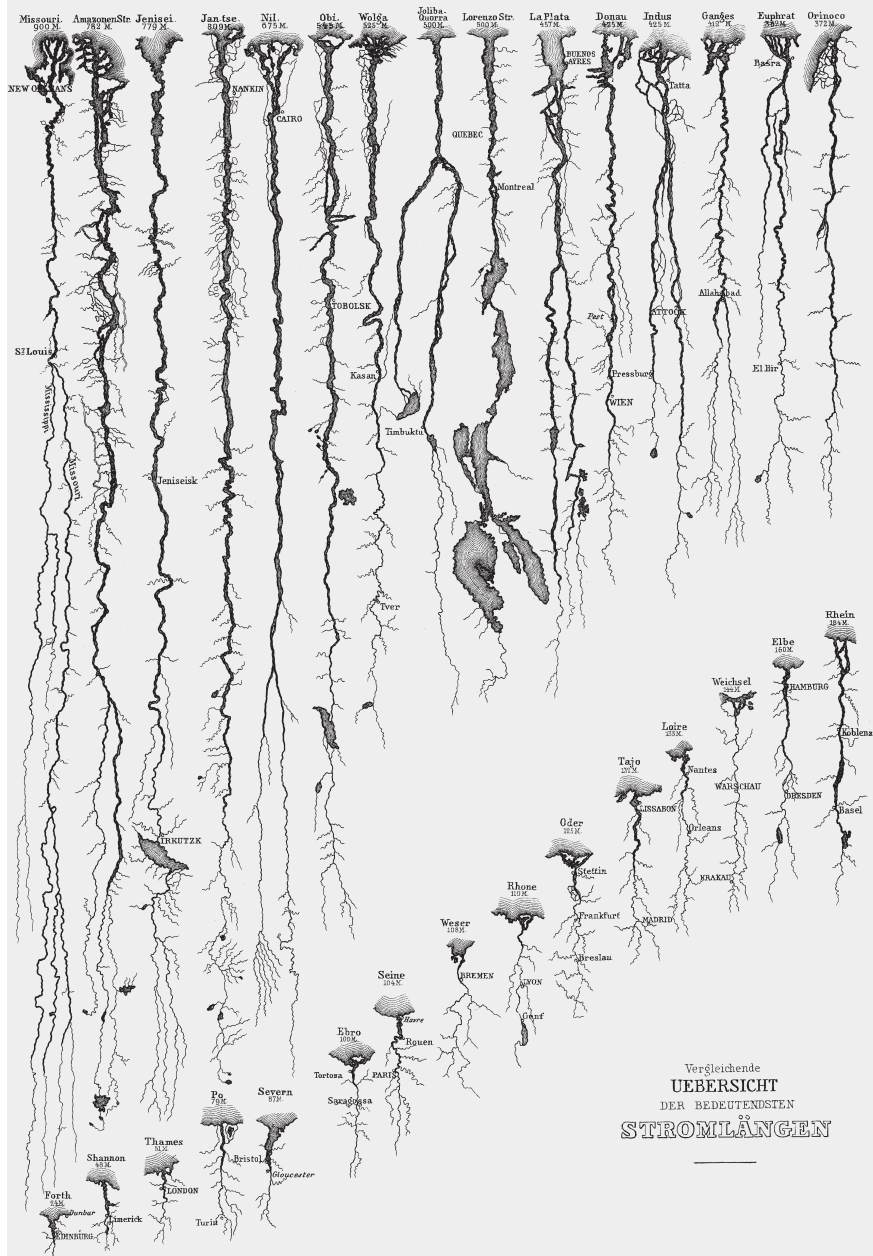
ubrusy. Turistická pikniková sada — barvené plastové talířky, přístroje, solníčky a pohárky.

Otec jednou koupil na bleším trhu, které s matkou zvlášť rádi navštěvovali (když se zrovna nefotili před kostely nebo pomníky), vojenský čajník — měděnou nádobu s trubkou uprostřed, do níž se vložila hrst větviček a zapálily se. V kempech sice mohli používat elektřinu, ale vařil vodu jen v tomto vynálezu, který kouřil a dělal nepořádek. Klečel nad horkým čajníkem a pyšně poslouchal bublání vřelé vody, kterou zaléval pytlíky s čajem — skutečný kočovník.

Usadili se na přesně určeném místě v kempu, vedle stejných cestovatelů, jako byli oni, a pak s nimi přátelsky tlachali mezi ponožkami sušícími se na stanových šňůrách. Nad průvodcem se tvořil itinerář cesty, do něhož se pečlivě zaznamenávala všechna důležitá místa, která se prostě musí vidět. Dopoledne koupání v moři nebo jezeře, odpoledne cesta za starobylými památkami měst zakončená večeří — obvykle z konzervy: guláš, karbanátky, rajská omáčka. Musela se jen uvařit rýže nebo těstoviny. Věčné šetření, zlotý je slabá měna, nic si za něj nekoupíš. Hledání míst, kde je možné se připojit k elektřině, a pak nervózní balení před další cestou, avšak vždy na metafyzické orbitální dráze domova. Nebyli skutečnými cestovateli, protože odjížděli, aby se vrátili. A vraceli se rádi, s pocitem dobře vykonané práce. Vraceli se, aby posbírali hromady dopisů a účtů, vyprali všechny věci, nenápadně zívající přátele k smrti nudili svými fotkami. To jsme my v Carcassonne. A tady je manželka před Akropolí.

Potom žili celý rok usedle. Je to zvláštní život. Ráno se člověk vrací k tomu, co opustil večer, oblečení je nasáklé pachem vlastního domu a stále stejné kroky nevyhnutelně vyšlapávají na koberci cestičku.

To není nic pro mě. Nejspíš mi chybí nějaký gen, který způsobuje, že jakmile člověk někde zůstane delší dobu, okamžitě zapouští kořeny. Mnohokrát jsem to zkusila, ale mé kořeny

Vergleichende
UEBERSICHT
 DER BEDEUTENDSTEN
STROMLÄNGEN

byly vždy jen pod povrchem a jakýkoli poryv větru mne vyvracel. Nedokázala jsem vzklíčit, tuto vlastnost rostlin jsem prostě neměla. Nečerpám z půdy energii, jsem Antiantaios. Má energie pochází z pohybu — z drncání autobusů, z hukotu letadel, z houpání trajektů a rachotu vlaků.

Jsem praktická, malá a skladná. Mám malý žaludek, nenáročný, silné plíce, úzké břicho a silná ramena. Neberu žádné léky, nenosím brýle, neužívám hormony. Vlasy si stříhám strojkem, jednou za tři měsíce, skoro nepoužívám kosmetiku. Mám zdravé zuby, možná nejsou úplně rovné, ale kompletní, mám jen jednu starou plombu, asi v šestce vlevo dole. Játra mám v pořádku. Pravou i levou ledvinu ve vynikajícím stavu. Moje břišní aorta je normální. Močový měchýř — funkční. Hemoglobin — 12,7. Leukocyty — 4,5. Hematokrit — 41,6. Krevní destičky — 228. Cholesterol — 204. Kreatin — 1,0. Bilirubin 4,2 a tak dále. IQ, pokud tomu někdo věří, mám 121; stačí. Mám velmi dobře rozvinutou prostorovou představivost, takřka eidetickou, ale zato chabou lateralizací. Osobnostní profil je nejasný, asi nestojí za řeč. Věk — psychologický. Pohlaví — gramatické. Knihy si kupuji raději v měkké vazbě, abych je mohla bez výčitek svědomí nechat na nádražní lavičce, pro jiné oči. Nic nesbírám.

Dokončila jsem vysokou školu, ale v podstatě jsem se nic nenaučila, čehož velmi lituji; můj pradědeček byl tkalcem, bělil utkané plátno, rozkládal ho na stole a vystavoval sžíravým paprskům slunce. Splétání osnovy a struktury by mi moc vyhovovalo, ale žádné přenosné tkalcovské stavy neexistují. Tkalcovství je umění pro usedlé lidi. Na cestách háčkuji. Bohužel v poslední době letecké společnosti zakazují brát s sebou na palubu jehlice a háčky. Jak říkám, nenaučila jsem se žádné řemeslo, a přesto se mi podařilo přežít. I když rodiče mi tvrdili opak. Na cestách dělám cokoli a ještě nikdy jsem neklesla až na samé dno.

Když se mí rodiče vrátili do města po dvacetiletém romantickém experimentu, kdy je unavila sucha a mrazy, zdravé

potraviny, které celou zimu ležely ve sklepě, vlna z vlastních ovčí pečlivě nacpaná do propastných hrdel polštářů a dek, dostala jsem od nich trochu peněz a poprvé jsem vyrazila na cestu.

Pracovala jsem příležitostně všude, kam jsem dorazila. V mezinárodní manufaktuře na předměstí velké metropole jsem stáčila antény pro luxusní jachty. Potkala jsem mnoho podobných, jako jsem já. Byli jsme zaměstnáváni načerno, bez otázek na náš původ a plány do budoucna. V pátek jsme dostávali výplatu, a komu to nevyhovovalo, ten v pondělí prostě nepřišel. Byli tady budoucí studenti v přestávce mezi maturitou a příjímačkami na vysokou. Přistěhovalci, kteří jsou neustále na cestě do ideální, spravedlivé země někde na Západě, kde jsou lidé sestrami a bratry a silný stát plní roli starostlivých rodičů; uprchlíci skrývající se před rodinou — manželkami, manželi, rodiči; nešťastně zamilovaní, zklamaní, melancholičtí a věčně promrzlí. Všichni, které pronásledoval zákon, protože nedokázali splatit půjčky. Tuláci, vagabundi. Blázni, které po dalším záchvatu odváželi do nemocnice, a odtud je pak, podle nějakých předpisů, deportovali zpátky do země, ze které přišli.

Jen jeden Ind tady pracoval trvale, už několik let, ale upřímně řečeno, jeho situace nebyla o nic lepší než naše. Neměl ani pojištění, ani dovolenou. Pracoval mlčky, trpělivě, rovnoměrným tempem. Nikdy se nezpозdil, nikdy si nehledal důvody proč nepřijít. Přesvědčila jsem několik dalších lidí, abychom založili odbory — doma zrovna vznikla Solidarita —, i kdyby to mělo být jen pro něj, ale nechtěl. Dojatý mým zájmem mi denně připravoval ostré kari, které přinášel v ešusu. Dnes už si ani nepamatuji, jak se jmenoval.

Byla jsem servírkou, pokojskou v luxusním hotelu a chůvou. Prodávala jsem knížky, prodávala jsem vstupenky. V jednom malém divadle jsem se na jednu sezónu nechala zaměstnat jako šatnářka, díky čemuž jsem přežila dlouhou zimu mezi plyšovými kulisami, těžkými kostýmy, atlasovými pelerínami

a parukami. Když jsem dokončila vysokou, pracovala jsem také jako učitelka, konzultantka pro odvykání závislostem a naposledy — v knihovně. Když se mi podařilo vydělat nějaké peníze, okamžitě jsem vyrazila na cestu.

● MÁ HLAVA VE SVĚTĚ

Studovala jsem psychologii ve velkém, ponurém komunistickém městě, má fakulta sídlila v budově, v níž bylo za války velitelství SS. Tato část města vznikla na troskách ghetta, což bylo stále při troše snahy dobře vidět — celá čtvrt stála asi metr nad úrovní ostatních částí města. Metr sutin. Nikdy jsem se tam necítila dobře; mezi novými paneláky a šedivými barabiznami vždy foukal vítr a mrazivý vzduch byl obzvláště nepříjemný, štípal do tváře. V podstatě to bylo i přes novou zástavbu pořád místo mrtvých. O budově fakulty se mi zdá dodnes — její chodby, široké, jakoby vytesané do kamene, ohlazené botami tisíců lidí, dlaněmi vyleštěné zábradlí, sešlapané schody, stopy otisknuté v prostoru. Možná proto nás navštěvovali duchové.

Když jsme pouštěli krysy do labyrintu, vždycky se našla jedna, jejíž chování odporovalo všem teoriím a již byly ukradené naše hypotézy. Stála na zadních a vůbec ji nezajímala odměna přichystaná na konci experimentálního bludiště; bez ohledu na Pavlovovy reflexy nás pozorovala a pak se pomalu otočila a začala zkoumat labyrint. Hledala něco ve vedlejších uličkách, pokoušela se přitáhnout naši pozornost. Dezorientovaně pištěla, takže dívky porušily předpisy, vytáhly ji a hladily v náručí.

Svaly mrtvé žáby se napínaly a stahovaly pod vlivem elektrických impulsů, ale takovým způsobem, který v našich učebnicích ještě nebyl popsán — dávaly nám znamení a její údy hrozivě gestikulovaly, což odporovalo naší posvátné víře v nevinnost mechanických fyziologických pohybů.

Učili jsme se, že svět je popsitelný a dokonce i vysvětlitelný pomocí jednoduchých odpovědí na inteligentní otázky. Že je

ve své podstatě bezvládný a mrtvý, že se řídí jednoduchými zákonitostmi, které je třeba vysvětlit a popsat — nejlépe diagramem. Chtěli po nás, abychom experimentovali. Formulovali hypotézy. Ověřovali je. Zasvětili nás do tajemných statistik a věřili, že s jejich pomocí je možné dokonale popsat všechny zákonitosti světa — že devadesát procent je mnohem významnější než pět.

Ale dnes vím jedno: ten, kdo hledá řád, by se měl zdaleka vyhnout psychologii. Ať si vybere raději fyziologii nebo teologii, bude mít alespoň solidní teoretickou oporu — buď ve hmotě, nebo v duchu; nemůže uklouznout na psychice. Psychika je velmi nevhodný předmět zkoumání.

Měli pravdu všichni ti, kteří tvrdili, že tento obor si člověk nevybírá kvůli budoucímu zaměstnání nebo proto, že by ho zajímal, či snad že by chtěl pomáhat jiným, ale z úplně jiného důvodu. Mám pocit, že všichni jsme měli hluboko v sobě nějaký skrytý defekt, i když jsme určitě působili nesmírně inteligentně, zdravě a mladě — poškození bylo na příjímačkách dobře zamaskováno. Pevný uzlíček emocí, zahlazený jako ty podivné bulky, které se občas objeví v lidském těle a které je možné vidět v každém anatomickém muzeu. Ale možná byli naši zkoušející lidmi stejného druhu a ve skutečnosti věděli, co dělají? Byli bychom tedy jejich dědicové. Když jsme ve druhém ročníku probírali funkci obranných mechanismů a s údivem jsme objevovali moc této části naší psychiky, začali jsme rozumět tomu, že kdyby neexistovala racionalizace, sublimace, popření, všechny ty triky, které si sami dopřáváme, že kdyby bylo možné podívat se na svět bez jakékoli ochrany, poctivě a odvážně — pukla by nám srdce.

Na studiích jsme se dozvěděli, že jsme zkonstruováni z obrany, štítu a zbroje, jsme městy, jejichž architektura vede k hradbám, baštám a pevnostem; státy bunkrů.

Všechny testy, rozhovory a výzkumy jsme prováděli sami na sobě a už po třech letech studia jsem dokázala nazvat to, co mě

trápí; bylo to jako objevení vlastního tajemného jména, kterým se zahajuje iniciace.

Dlouho jsem se ve svém povolání neohrála. Během jedné z cest, kdy jsem bez peněz uvízla ve velkém městě a pracovala jako pokojská, jsem začala psát knížku. Byl to příběh na cesty, na čtení ve vlaku, takový, jaký bych psala sama pro sebe. Knižka-jednohubka, na jedno polknutí, bez kousání.

Dokázala jsem se náležitě soustředit a koncentrovat, stávala jsem se na určitou dobu monstrózním uchem na poslouchání šumů, ozvěn a šelestů, vzdálených hlasů, doléhajících zpoza nějaké stěny.

Ale nikdy jsem se nestala opravdovou spisovatelkou nebo, lépe řečeno, spisovatelkou, neboť v tomto smyslu zní to slovo důstojněji. Mně život vždycky unikal. Narážela jsem pouze na jeho stopy, podivné mizerné chuchvalce. Když jsem zaměřila jeho pozice, byl už někde jinde. Nacházela jsem jen znamení, jako nápisy na kůře stromů v parku: „Byl jsem tady“. V mém psaní se život měnil na nekompletní příběhy, snové povídky, nejasné děje, ukazoval se z dálek v neobvyklých perspektivách nebo v příčných řezech — a bylo by těžké vyvodit závěry týkající se celku.

Každý, kdo kdy zkoušel psát romány, ví, jaká těžká činnost to je, bezpochyby je to jeden z nejtěžších způsobů seberealizace. Je nezbytné celý čas setrvávat v sobě, na samotce, v naprosté izolaci. Jsou to kontrolovaná psychóza, paranoia a obsese zapřáhnuté do práce, a proto zbaveny per a benátských masek, v nichž je známe, a převlečené do řeznických zástěr a gumáků, s vykostovákem v ruce. Z tohoto spisovatelského sklepa jsou sotva vidět nohy procházejících, ale je slyšet klapot podpatků. Občas se někdo zastaví, aby se sklonil a nahlédl dovnitř. Tehdy lze spatřit lidskou tvář, a dokonce je možné prohodit pár slov.

Ve skutečnosti je však mysl zaměstnaná svou vlastní hrou, kterou rozehrává sama před sebou v narychlo naskicovaném

panoptiku, s figurkami na provizorní scéně — autor a hrdina, vypravěčka a čtenářka, ten, kdo popisuje, a to, co popisuje: chodidla, boty, podpatky a tváře se dříve nebo později stávají součástí této hry.

Nelituji, že jsem si tu zvláštní práci oblíbila, nehodila bych se pro psychologii. Neuměla jsem vysvětlovat, vyvolávat z hlubin mysli rodinné fotografie. Svěřování druhých mě často nudila, což přiznávám se smutkem. Upřímně řečeno, často se stávalo, že bych si nejraději vyměnila role a začala jim vyprávět o sobě. Musela jsem se hlídat, abych náhle nechytla pacientku za rukáv a nepřerušila ji v půli slova: „Copak to říkáte! Já to cítím úplně jinak! A co mně se zdálo! Jen si to poslechněte, prosím...“ Nebo: „Co vy víte o nespavosti! To má být záchvat paniky? Nedělejte si legraci. Ten, který jsem posledně měla já, to teprve bylo...“

Neuměla jsem poslouchat. Nebrala jsem v potaz hranice, propadala jsem metaforám. Nevěřila jsem statistikám a verifikaci teorie. Předpoklad: jedna osobnost — jeden člověk se mi vždy zdál minimalistický. Měla jsem sklon deklasovat samozřejmost, pochybovat o nezvratných argumentech — to byl návyk, perverzní jóga mozku, subtilní radost z prožití vnitřního neklidu. Podezřívavé pozorování každého soudu, jeho ochutnávání pod jazykem a nakonec předpokládané zjištění, že žádný z nich není pravdivý, jsou falešné, stejně jako jejich symptomy. Nechtěla jsem mít stálé názory, byly zbytečným zavazadlem. Během diskusí jsem stála jednou na jedné, jindy na druhé straně — a vím, že mě za to diskutující neměli rádi. Byla jsem svědkem divného úkazu, který se odehrával v mé hlavě: čím více argumentů pro jsem našla, tím více mě napadaly ty proti, a čím víc jsem se vážala na ty první, tím svůdnější byly ty druhé.

Jak jsem měla zkoumat jiné, když pro mě samotnou bylo těžké vyřešit každý test. Test osobnosti, dotazník, sloupky otázek a odstupňované odpovědi se mi zdály příliš složité. Brzy jsem si tohoto svého postižení všimla. Proto jsem během studií, když jsme se v rámci praxe navzájem zkoumali, odpovídala náhodně,

naslepo. Vycházely z toho potom podivné profily — křivé, vedené na souřadnicích. „Věříš, že nejlepší rozhodnutí je to, které lze nejsnáze změnit?“ Jestli věřím? Jaké rozhodnutí? Změnit? Kdy? Jak nejsnáze? „Při vstupu do místnosti zaujmeš raději centrální, nebo periferní místo?“ Do jaké místnosti? A kdy? Je pokoj prázdný, nebo u stěn stojí červené plyšové pohovky? A okna — jaký je z nich výhled? Otázka týkající se knihy: raději si ji přečtu, než abych šla na večírek, nebo to záleží na tom, jaká je to knížka a jaký večírek?

Co to je za metodologii! Mlčky se vychází z toho, že člověk sám sebe nezná, ale když se mu podstrčí vhodné chytré otázky, prolustruje se. Sám si položí otázky a sám si na ně odpoví. Bezděky na sebe prozradí tajemství, o němž nic neví.

A další předpoklad, smrtelně nebezpečný — že jsme stáli a naše reakce jsou předvídatelné.

● SYNDROM

Historie mých cest jsou jen dějiny stonání. Trpím syndromem, který lze bez námahy najít v každém atlasu klinických syndromů a který — jak tvrdí odborná literatura — se stává čím dál častějším. Nejlepší je sáhnout po starém (ze sedmdesátých let) vydání *The Clinical Syndroms*. Kniha je něčím jako svého druhu encyklopedií syndromů. Je pro mě ostatně pramenem neustálé inspirace. Odvážil by se ještě někdo popsat člověka vcelku, obecně a objektivně? Použít s plným přesvědčením pojem osobnost? Rozmáchnout se k přesvědčující typologii? Nemyslím si. Pojetí syndromu se hodí jako ulité k psychologii cestování. Syndrom je nevelký, přenosný, není propojen s bezvládnou teorií, je epizodní. Lze jím leccos vysvětlit a potom ho vyhodit do koše. Poznávací nástroj k jednorázovému použití.

Můj nese název detoxikačně-perseverační syndrom. Kdybychom to přeložili jednoduše a stručně, znamenalo by to asi, že jeho podstata tkví v úporném navracení se vědomí k určitým

představám, nebo dokonce v jejich kompulzivním vyhledávání. Je obměnou syndromu zlého světa (The Mean World Syndrome), který je v poslední době velmi dobře popsán v neuropsychologické literatuře jako obzvláště častý jev v médiích. V podstatě je to velmi městská nemoc. Pacient tráví dlouhé hodiny před televizí a vyhledává dálkovým ovládáním pouze ty programy, kde se vysílají nejhroživější zprávy: války, epidemie a katastrofy. Fascinovaný tím, co vidí, nemůže odtrhnout zrak.

Samotné příznaky nejsou nijak strašné a dovolují žít spokojeně, pokud se podaří zachovat si odstup. Tato smutná nemoc se neléčí, věda v tomto případě setrvává u hořkého konstatování samotné existence syndromu. V okamžiku, kdy sám sebou vystrašený pacient přichází do ordinace psychiatra, nařídí mu lékař, aby se více staral o životní hygienu — nepil kávu a alkohol, spal v dobře větraných místnostech, pracoval na zahrádce, tkal anebo pletl.

Moje skupina příznaků spočívá v tom, že mě přitahuje vše, co je zkažené, nedokonalé, vadné, prasklé. Zajímají mě jakékoli tvary, omyly v díle stvoření, slepá zákoutí. To, co se mělo rozvinout, ale z nějakých důvodů zůstalo nerozvinuté: nebo úplně naopak — přerostlo plán. Všechno, co se odchyluje od normy, co je moc malé nebo moc velké, přebujelé nebo nenaplněné, obrovské a odpuzující. Formy, které nedávají pozor na symetrii, které se multiplikují, rostou v bocích, pučí, nebo naopak redukují množství na jednotku. Nezajímají mě události, které se opakují, ty, jimž se pozorně klaní statistiky, ty, které všichni oslavují se spokojeným úsměvem. Moje citlivost je teratologická, monstrofilní. Jsem neustále a mučivě přesvědčená, že právě zde se na povrch dostává skutečné bytí a ukazuje svoji tvář. Náhlé, náhodné odhalení. Stydlivé ups, okraj spodního prádla pod pečlivě vyžehlenou sukni. Kovová, ohyzdná kostra náhle vylézá ze sametového čalounění; erupce pružiny z plyšového křesla, která nestydatě demaskuje iluzi vší měkkosti.

Nikdy jsem nechodila ráda do uměleckých muzeí, a kdyby mělo záležet jen na mně, s chutí bych je vyměnila za kabinet kuriozit, kde se sbírá a vystavuje to, co je vzácné a neopakovatelné, podivínské a divné. To, co existuje ve stínu vědomí, a když se tam nahlédne, ztrácí se ze zorného pole. Ano, určitě mám ten nešťastný syndrom. Nepřitahují mě sbírky v centru měst, ale malé výstavy, v nemocnicích, často odnesené do sklepa jako nehodné obdivovaných expozic a poukazující na podezřelý vkus dávných sběratelů. Salamandr se dvěma ocasy v oválné nádobě, uložený tlamičkou nahoru, čekající na soudný den, kdy všechny preparáty světa konečně vstanou z mrtvých. Ledvina delfína ve formalínu. Lebka ovce, čistá anomálie s dvojitým počtem očí, uší a pysků, krásná jako obraz starověkého božstva s mnohoznačným charakterem. Lidský plod ozdobený korálky a s pečlivou kaligrafií podpisu: Foetus Aethiopis 5 mensium. Dlouhá léta shromažďované hříčky přírody, dvouhlavé i bezhlavé, nenarozené, ospale plující v roztoku formaldehydu. Nebo případ Cephalothoracopagus monosymetro, který se dodnes vystavuje v jednom pensylvánském muzeu — patologická morfologie plodu s jednou hlavou a dvěma těly zpochybňuje základy logiky $1 = 2$. A nakonec dojímavý domácí kuchyňský preparát: jablka z léta 1848 spící v lihu, všechna podivná, nenormálních tvarů; zřejmě se někdo domníval, že těmto hříčkám přírody patří nesmrtelnost a že přežije pouze to, co je jiné.

Právě za tím se trpělivě pohybuji na svých cestách, stopuji omyly a úpadky stvoření.

Naučila jsem se psát ve vlacích, hotelech a čekárnách. Na rozkládacích stolicích letadel. Dělam si poznámky pod stolem během oběda nebo na toaletě. Píšu v muzeu na schodech, v kavárnách, v zaparkovaném autě. Zapisuji si na kousky papíru, do notesů, na pohlednice, na kůži dlaně, na ubrusy, na okraje knížek. Nejčastěji to jsou krátké věty, obrázky, ale někdy si

přepisují útržky z novin. Stává se, že mě svede nějaká z davu vyloupnutá postava, a tehdy odbočuji ze své trasy, abych za ní na chvíli pospíchala, začala příběh. Je to dobrá metoda. Zdokonaluji se v ní. Každým dalším rokem se mým spojencem stává čas, stejně jako je tomu u žen — stala jsem se neviditelnou, průsvitnou. Můžu se pohybovat jako duch, nahlížet lidem přes rameno, naslouchat jejich hádkám a dívat se, jak spí s hlavou na batohu, jak spolu mluví, neuvědomují si mou přítomnost, pouze pohybují rty, formulují slova, která za ně záhy vyřknu já.

● VIDĚT ZNAMENÁ VĚDĚT

Cílem mé pouti je pokaždé jiný poutník. Tentokrát nedokonalý, v částech.

Tady jsou například shromážděné kosti, ale pouze ty, kterým něco chybí; pokroucené páteře, stužky žeber byly vytaheny bezpochyby ze stejně pokroucených těl, vypreparovány, vysušeny a na závěr nalakovány. Malé číslo pomůže najít popis nemoci ve spisech, které už dávno neexistují. Protože jaká je trvanlivost papíru ve srovnání s kostmi? Na kosti se mělo psát už od začátku.

Tohle je například stehenní kost, kterou nějaký zvědavce podélně rozřízl, aby se mohl podívat, co se skrývá uvnitř. Určitě byl tím, co uviděl, zklamán, protože svázal obě části konopným provázkem, položil je opět do vitríny a přitom už myslel na něco úplně jiného.

Ve vitrině se nachází několik desítek cizích lidí, vzdálených si v čase a prostoru — teď v pěkném hrobě, prostorném a suchém, dobře osvětleném. Odsouzenci k muzejní věčnosti; kosti, které uvízly ve věčném zápase se zemí, jim to určitě závidí. A jestlipak si některé z nich, kosti katolíků, nedělají starosti, jak se všechny u posledního soudu najdou, jak, roztroušené, sestaví tělo, které spáchalo hříchy a činilo dobré skutky?

Lebky s výrůstky všemožných tvarů, jaké si jen lze představit, prostřelené, děravé, s atrofií. Kosti ruky napadené revmatismem. Rameno zlomené na několika místech, srostlé nazdařbůh, několikaletá zkamenělá bolest.

Dlouhé kosti, které jsou moc krátké, a moc dlouhé krátké kosti, tuberkulózní, pokryté vzorkem změn; někdo by si mohl pomyslet, že je požíral lýkožrout.

Ubohé lidské lebky v osvětlených viktoriánských vitrínách, kde demonstrují vlastní vyceněný chrup. Tahle má například velkou díru uprostřed čela, ale zato pěkné zuby. Zajímalo by mě, jestli byla ta díra smrtelná. Nemusela být. Jeden člověk, inženýr budující železnici, kterému kovová tyč prorazila mozek skrz na skrz, žil s takovou dírou ještě několik let, čímž evidentně posloužil neuropsychologii, která všem hlásá, že existujeme ve svém mozku. Nezemřel, ale velmi se změnil. Jak se říká, stal se jiným člověkem. Jelikož na mozku záleží, jací jsme, pojďme tedy hned sem, vlevo, do chodby mozků. Tady jsou! Krémové polypy v roztoku, malé i velké, geniální i ty, které neuměly napočítat do tří.

Dále je tady revír vyhrazený plodům, miniaturním lidičkám. Jsou to panenky, preparátky; všechno je miniaturizované, takže se celý člověk vejde do malé nádobky. Ty nejmladší, embrya, která skoro nejsou vidět, to jsou malé rybičky, žabky, zavěšené na koňském vlasu v prostoru z formaldehydu. Ty větší nám ukazují řád lidského těla, jeho nádherné balení. Drobečkové, kteří se nestali lidmi, pololidská mrňata, jejich život nikdy nepřekročil magickou hranici potence. Mají formu, ale ještě nedospěla k duši. Možná nějak souvisí přítomnost duše s velikostí formy. V nich se začala hmota s neskutečnou neústupností organizovat k životu, sbírat tkáň, zakládat svazky orgánů, zpevňovat síť; už začala pracovat na oku a připravila plíce, i když ke světlu a vzduchu je odtud ještě daleko.

V další řadě jsou stejné orgány, ale už dospělé, šťastné, že jim okolnosti dovolily vyrůst do jejich rozměrů. Jejich? Odkud

věděly, jak velké mají být, kdy mají přestat? Některé to nevěděly — ta střeva rostla a rostla, naši profesori těžko hledali nádobu, do které by se jim vešla. O to složitější je si představit, jak se vtěsna do břicha toho muže, který jako iniciály figuruje na etiketě.

Srdce. Celé jeho tajemství bylo jednou provždy rozluštěno — je to beztvář hrouda velikosti lidské pěsti, špinavě krémové barvy. Protože právě taková je barva našeho těla, šedohnědá, ošklivá, je třeba si ji zapamatovat. Takové zdi bychom v našem domě nechtěli, ani takové auto ne. Je to barva nitra, temnoty, míst, kam neproniká slunce, kde se hmota ukrývá před cizími zraky ve vlhku, a proto už se nemusí předvádět. Pouze u krve si mohla dovolit extravaganci; krev má být varováním, její červen alarmem, že byla otevřena mušle našeho těla. Zpřetrhaná plynulost tkání.

Ve skutečnosti jsme uvnitř bezbarví. Když se srdce pořádně opláchně od krve, vypadá právě tak — jako olovo.

● SEDM LET CESTY

Každý rok jedna cesta, už sedm let, od doby, co jsme se vzali — vyprávěl ve vlaku mladý muž v černém dlouhém elegantním plášti a s černou pevnou aktovkou, která připomínala prvořádní etuji na sadu příborů.

Máme spousty fotek, vysvětloval, řádně uložených. Jižní Francie, Tunisko, Turecko, Itálie, Kréta, Chorvatsko a dokonce Skandinávie. Říkal, že si fotografie obvykle prohlížejí několikrát: nejprve s rodinou, potom v práci a pak s přáteli, později leží fotografie léta bezpečně ve fóliových obálkách, jako důkazy ve skříni detektiva — že jsme tam byli.

Zamyslel se a podíval se z okna, za nímž ubíhala už teď opožděná krajina. Nenapadlo ho někdy, co to znamená „byli jsme“? Kam se poděly ty dva týdny ve Francii, které lze dnes vtěsnat sotva do několika vzpomínek — náhlého palčivého pocitu

hladu pod hradbami středověkého města a záblesků z večera v hospůdce pod střechou obrostlou vínem. Co se stalo s Norskem? Zůstala z něj pouze chladná voda v jezeře a den, který nechtěl skončit, a ještě radost z piva, které se stihlo koupit těsně před zavřením obchodu, nebo ohromující první pohled na fjord.

„To, co jsem viděl, je moje,“ shrnul ten člověk, náhle ožil a nadšeně se plácl do stehna.

● ČETBA Z CIORANA

Jiný člověk, nesmělý a vlídný, s sebou na služební cesty bral knihu Ciorana, jednu z těch s velmi krátkými texty. V hotelích ji míval na nočním stolku. Hned po probuzení ji namátkou otevřel, aby našel své motto pro nadcházející den. Domníval se, že v Evropě by se všechny hotelové exempláře bible měly co nejrychleji vyměnit za Ciorana. Od Rumunska až po Francii. Že pro věštění budoucnosti ztratila bible veškerý význam. Co máme například z následujícího verše, když ho náhodně nalistujeme o nějakém dubnovém pátku nebo prosincové středě: „Všechno náčiní příbytku pro veškerou bohoslužbu v něm i všechny jeho kolíky a všechny kolíky pro nádvoří budou z bronzů.“ (Ex 27,19) Jak tomu máme rozumět? Kromě toho tvrdil, že na Cioranovi vůbec netrvá. Vyzývavě se na mě podíval a řekl:

„Prosím vás, navrhněte něco jiného.“

Nic mě nenapadlo. V tom okamžiku vytáhl ze svého batohu tenkou knížku, otevřel ji na náhodném místě a rozjasnila se mu tvář.

„Místo toho, abych pozoroval tváře kolemjdoucích, díval jsem se na jejich nohy a všechny uspěchané lidi jsem vedl ke spěšným krokům — ale k čemu. A zdálo se mi jasné, že naše poslání spočívá ve víření prachu při hledání nějakého nedůležitého tajemství,“ přečetl se zadostiučiněním.

Je před polednem, neví přesně, kolik je hodin, nepodíval se na hodinky, ale zdá se, že nečeká déle než čtvrt hodinu. Pohodlně se opírá o sedadlo a přivírá oči; ticho je pronikavé jako vysoký tón, nemůže se soustředit. Ještě neví, že to ticho zní na poplach. Posunuje si sedadlo dozadu a natáhne nohy. Hlava ho tíží, tělo následuje její tíhu, upadá do bílého rozehřátého vzduchu. Nepohne se, počká.

Určitě vykouřil cigaretu, možná dokonce dvě. Po několika minutách vystoupil z auta a vymočil se do příkopu. Zdá se, že ho neminul žádný vůz, ale teď si tím není jistý. Potom se vrátil dovnitř a napil se vody z plastové láhve. Nakonec začal být netrpělivý. Divoce zatroubil a ohlušující zvuk urychlil vlnu zlosti, která ho přivedla zpátky na zem. Od této chvíle už všechno vidí jasněji: vydal se za nimi stezkou a roztržitě si představoval slova, která za chvíli řekne: „Co tady, sakra, tak dlouho děláš? Co to vyvádíš?“

Olivový háj, suchý jako pepř. Tráva chrástí pod botami. Mezi pokroucenými olivovníky rostou divoké ostružiny; mladé výhonky se pokoušejí vklouznout na stezku a chytit ho za nohu. Všude je spousta odpadků: papírové kapesníky, ohavnosti dámských vložek, mouchami okupované lidské exkrementy. Ostatní také zastavují u cesty, aby si odskočili. Nenamáhají se zajít hlouběji do porostu, spěchají, dokonce i tady.

Žádný vítr. Žádné slunce. Bílé nepohyblivé nebe připomíná střechu stanu. Vedro. Částečky vody se roztahují vzduchem a všude je cítit vůně moře — elektrizující, ozónová, rybí.

Vidí pohyb, ale ne tam, mezi stromky, ale tady, pod nohama. Na cestičku vychází obrovský černý brouk; chvíli zkoumá tykadly vzduch, zastaví se, zřejmě si uvědomuje lidskou přítomnost. Bílé nebe se v jeho dokonalém pancíři odráží jako mléčná skvrna a Kunickému se na chvíli zdá, že se na něho ze země dívá zvláštní oko, které nepatří žádnému tělu, oko

svévolné a lhostejné. Kunicki nepatrně štouchne špičkou sandálu do země. Brouk přebíhá cestičku, šelestí po suché trávě. Mizí v ostružinách. To je všechno.

Kunicki kleje, vrací se k autu a po cestě doufá, že se i s chlapcem už nějakou oklikou vrátila, ano, je si tím jistý. Řekne jim: „Hledám vás už hodinu! Kde, sakra, jste?“

Řekla: „Zastav.“ Když zastavil, vystoupila a otevřela zadní dveře. Odpoutala malého ze sedačky, vzala ho za ruku a společně odešli. Kunicki neměl chuť vycházet, chtělo se mu spát, cítil se unavený, i když ujeli teprve pár kilometrů. Podíval se na ně koutkem oka, bez zájmu, nevěděl, že se má dívat. Teď se snaží vyvolat ten rozmazaný obraz, zaostřit ho, přiblížit, zadržet. Vidí je, jak jdou skřípající stezkou, zezadu. Ona má asi světlé plátěné kalhoty a černou halenku, malý tričko se slonem, ale to ví jen proto, že mu ho ráno sám oblékal. Když jdou, něco si povídají, neslyší co, nevěděl, že má poslouchat. Mizí mezi olivovníky. Neví, jak dlouho to trvá, ale ne dlouho. Čtvrthodinku, možná trochu více, ztrácí se v čase, nedíval se na hodinky. Nevěděl, že má kontrolovat čas. Nesnášel, když se ho ptala: „Na co myslíš?“ Odpovídal, že na nic, ale nevěřila mu. Říkala, že nemůže nemyslet, urážela se. Ale ano — teď cítí Kunicki něco jako zadostiučnění — dokáže na nic nemyslet. Umí to.

Přece jen potom náhle zastaví uprostřed ostružinové buše, znehybní, jako by jeho tělo, sahající k oddenkům ostružin, mimovolně našlo rovnováhu. Ticho doprovází bzučení much a šum v hlavě. Na okamžik se vidí seshora: muž v banálních safari kalhotách, v bílé košili, s malou lysinou na temeni hlavy, zarostlý uprostřed křovin, vetřelec, host v cizím domě. Člověk na ráně, uprostřed chvilkového příměří v bitvě, které se účastní i rozpálené nebe i popraskaná země. Zmocňuje se ho strach; chtěl by se okamžitě skrýt, schovat ve voze, ale tělo ho ignoruje — nemůže pohnout nohou, přinutit se k pohybu. Udělat

krok — nemyslel si, že je to tak těžké; zpřetrhala se všechna spojení. Noha v sandálu je kotvou, která ho drží na zemi, uvízl. Vědomě, s námahou, překvapen sám sebou, ji nutí k pohybu. Neexistuje jiný způsob, jak opustit tento rozehrátý prostor bez hranic.

Přijeli 14. srpna. Trajekt ze Splitu byl plný — spousta turistů, ale většinou místní lidé. Vezli nákupy z pevniny, je tam levněji. Ostrovy jsou na úrodu skoupé. Turisty bylo možné snadno rozpoznat, protože když začalo slunce neodvratně klesat k moři, přešli na pravobok a mířili na nebe objektivem. Trajekt pomalu míjel roztroušené ostrovy a potom se zdálo, že vypluli na otevřené moře. Nepříjemný pocit, kratičký, nedůležitý okamžik paniky.

Bez problémů našli svůj penzion, jmenoval se Poseidon. Majitel, vousatý Branko, v tričku s mušlí, si nechal říkat jménem. Doprovodil je do prvního patra úzkého kamenného domu přímo u moře, poplácával Kunického důvěrně po zádech a pyšně jim ukázal byt. K dispozici měli dvě ložnice a malou rohovou kuchyňku zařízenou tradičně skříňkami z laminované dřevotřísky. Okna směřovala přímo na pláž a na širé moře. Pod jedním z nich právě vykvetlo agáve — květ utkvěl na silné lodyze a triumfálně se vznášel nad vodou.

Vytahuje mapu ostrova a zvažuje možnosti. Mohla ztratit orientaci a jednoduše vyjít na cestu na jiném místě. Určitě teď stojí někde jinde, možná si zastaví nějaké auto a pojedje — ale kam? Na mapě vidí, že cesta na Visu vede klikatě celým ostrovem, že po ní lze jezdit dokola a nikdy nesjet k moři. Tak si také před několika dny Vis prohlíželi. Pokládá mapu na její sedadlo, na kabelku a dává se do pohybu. Jede pomalu, dívá se mezi olivovníky. Ale po několika kilometrech se krajina mění: olivový háj ustupuje kamenitým úhorům porostlým suchou trávou a ostružinami. Bílé vápencové kameny jsou vyceněné jako obrovské

zubu, které poztrácel nějaký obr. Vrací se po pár kilometrech. Po pravé straně teď vidí omamně zelené vinice a na nich co chvíli malé chatky na nářadí — prázdné a ponuré. V nejlepším případě zabloudila, ale možná se jí udělalo špatně, jí nebo malému, je tak dusno, tak horko. Možná potřebují okamžitou pomoc a on, místo aby něco dělal, jezdí tam a zpátky po cestě. Ano, je hloupý, že to pochopil až teď. Srdce mu začíná bít silněji. Možná dostala úpal. Nebo si zlomila nohu.

Vrací se a několikrát zatroubí. Projíždějí dvě německá auta. Kontroluje čas; uběhlo už skoro půldruhé hodiny, což znamená, že trajekt už odplul. Spolkl auta, zavřel vrata a vydal se na moře, bílá mohutná loď. Každou minutou je dělí stále větší plocha lhostejného moře. Kunicki má předtuchu, z níž se mu svírá hrdlo, předtuchu něčeho, co má spojitost s těmi odpadky u silnice, s mouchami a lidskými výkaly. Pochopil. Ztratili se. Zmizeli oba. Ví, že nejsou mezi olivovníky, ale přesto tam běží po vyschlé stezce a volá je. Už nevěří, že odpoví.

Čas poobědové siesty, městečko je skoro prázdné. Na pláži, téměř u cesty, pouštějí tři ženy modrého draka. Když parkuje, dobře je vidí. Jedna z nich má světlé krémové kalhoty, které jí obepínají tlusté půlky.

Branka nachází u stolku nevelké kavárny. Sedí tam se dvěma jinými muži. Pijí pálenku s ledem, jako whisky. Když ho Branko uvidí, usměje se, překvapeně.

„Zapomněl jsi něco?“ ptá se.

Říkává mu židli, ale on si nesedne. Chce mu všechno říct popořadě, přechází do angličtiny, zároveň se někde v jiné části hlavy zamýšlí nad tím, co by se v takové situaci dělalo, kdyby to byl film. Říká, že zmizeli, Jagoda a malý. Říká kde a kdy. Říká, že je hledal a nenašel. Pak se Branko ptá:

„Pohádali jste se?“

Odpovídá po pravdě, že ne. Dva muži dopíjejí pálenku. Také by si dal. Cítí v ústech tu ostře nasládlou chuť. Branko bere

pomalů ze stolu krabičku cigaret a zapalovač. Ostatní také vstávají, těžkopádně, jako by se soustřeďovali před válkou a možná by tu prostě jenom raději zůstali sedět ve stínu markýzy. Pojedou tam všichni, ale Kunicki trvá na tom, že nejdřív musí informovat policii. Branko váhá. Jeho černé vousy protkávají šedivé chlupy. Na žlutém tričku se červená obrázek mušle a nápis Shell.

„Možná šla k moři?“

Možná. Dohodli se: Branko a Kunicki se vrátí na tamto místo a druzí dva půjdou na stanici, aby zavolali do Visu. Branko vysvětluje, že v Komiži je pouze jeden policista, že skutečná policejní stanice je ve Visu. Na stolku zůstávají sklenice s rozpouštějícím se ledem.

Kunicki bez problémů poznává malou zátoku u cesty, kde předtím stál. Zdá se mu, že to bylo už strašně dávno, čas teď plyne jinak, je hustý a trpký, skládá se ze sekvencí. Zpoza bílých mraků vychází slunce, náhle se udělá horko.

„Zatrub,“ říká Branko a Kunicki stiskne klakson.

Zvuk je dlouhý, žalostný, jako hlas zvířete. Umlká a rozbíjí se v miniaturních ozvěnách cikád.

Vyrážejí do buše olivovníků, občas na sebe volají. Potkávají se teprve u vinice a po krátké poradě se rozhodnou projít ji celou. Procházejí stinnými řadami, volají ztracenou ženu: „Jagodo, Jagodo!“ Kunicki si uvědomuje význam toho jména, už na něj zapomněl, a náhle se mu zdá, že se účastní pradávného rituálu, tak groteskního. Zpod keřů visí nalité tmavěfialové hrozno, perverzní, mnohonásobnělé výrůstky bradavek, a on bloudí v listnatých labyrintech a křičí: „Jagodo, Jagodo.“ Na koho ale? Koho hledá?

Musí se na chvíli zastavit, píchá ho v boku; sklání se ke kolenům mezi řádky rostlin. Noří hlavu do stinného chladu, listím ztlumený hlas Branka umlká a Kunicki teď slyší bzucení much — známou osnovu ticha.

Za vinicí začíná další, je oddělená pouze úzkou cestičkou. Zůstávají stát a Branko volá z mobilu. Opakuje dvě slova „žena“ a „dijete“ — jenom tomu je Kunicki schopen porozumět. Slunce oranžoví; velké, oteklé, slábne. Za chvíli bude možno podívat se mu do tváře. Vinice zase získávají intenzivní tmavozelenou barvu. Dvě lidské figurky stojí bezradně v pruhovaném zeleném moři.

Za soumraku je už na cestě několik aut a skupinka mužů. Kunicki sedí v autě z nápisem Policija a s pomocí Branka odpovídá na chaotické otázky velkého zpoceného policisty. Mluví jednoduchou angličtinou. „We stopped. She went out with the child. They went right, here,“ ukazuje rukou. „I was waiting, let's say, fifteen minutes. Then I decided to go and look for them. I couldn't find them. I didn't know what has happened.“ Dostal zteplalou minerálku, lačně ji pije. „They are lost.“ A potom ještě jednou dodává: „lost“. Policista někam volá z mobilu. „It is impossible to be lost here, my friend,“ říká mu, zatímco čeká na spojení. Kunického udeřilo do uší to „my friend“. Potom se hlásí vysílačka. Než se vydají v neuspořádané rojnici do hlubin ostrova, uplyne ještě hodina.

Mezitím se slunce spouští nad vinice, a když vyjdou na sám vrchol, ukáže se, že se už dotýká moře. Jsou náhodnými svědky operní zdoluhavosti jeho západu. Nakonec lidé rozsvěcují baterky. Už potmě scházejí na vysoký, divoký břeh ostrova, kde je spousta malých zátočin, a kontrolují dvě z nich, v každé stojí kamenné domky, které jsou obývané excentričtějšími turisty, kteří nemají rádi hotely a raději si zaplatí za to, že nemají tekoucí vodu a elektřinu. Lidé vaří na kamnech nebo s sebou mají plynové bomby. Loví ryby, které putují z moře přímo na rošt. Ne, nikdo neviděl ženu s dítětem. Za chvíli budou večerět — na stolech se objevují chléb, sýry, olivy a ubohé ryby, které se ještě v poledne oddávaly svým bezmyšlenkovitým činnostem v moři. Čas od času volá Branko do hotelu v Komiži — Kunicki ho o to

prosí, protože má tušení, že zabloudila a nakonec se vrátila jinou cestou. Ale Branko ho po každém telefonátu poplácává po zádech.

Kolem půlnoci se skupina mužů rozešla a mezi nimi jsou ti dva, které Kunicki viděl u stolku v Komizi. Teď, při loučení, se představují: Drago a Roman. Jdou společně k autu. Kunicki je jim vděčný za pomoc, neví, jak jim to říct, zapomněl, jak je chorvatsky „děkuji“; musí to být něco jako „djakuju“, „djakuje“ nebo tak nějak. Vlastně by při troše dobré vůle mohli společně vytvořit nějaký slovanský slovníček, sadu podobných, pomocných slovanských slov, používaných bez gramatiky, místo používání toporné a zjednodušené angličtiny.

V noci připlouvá k jejich domu loď. Všichni musejí být evakuováni, povodeň. Voda už sahá do prvního patra domu. V kuchyni se prodírá přes škvíry mezi kachličkami a teplými pramínky vytéká z elektrických zásuvek. Knihy otekly vlhkem. Jednu otvírá a vidí, že písmena se roztékají jako makeup a zanechávají po sobě prázdné rozmazané stránky. Ukazuje se, že všichni už odpluli s předcházejícím transportem, zůstal jen on.

Ve snu slyší z nebe padat lenivé kapky vody, které se za chvíli mění v krátký prudký liják.

● BENEDICTUS QUI VENIT

Duben na dálnici, šmouhy červeného slunce na asfaltu, svět pečlivě přikrytý polevou z nedávného deště — velikonoční bábovka. Na Velký pátek, za soumraku, někde mezi Belgií a Holandskem, jedu autem — nevím to přesně, protože hranice zmizela, byla vymazána, nepoužívaná. Rádio vysílá Rekviem. U „Benedictus“ se podél dálnice rozsvěcují světla, jako by rádiem náhodně předané požehnání nabylo právní moci.

Ale ve skutečnosti to mohlo znamenat, že už jsem v Belgii, kde se stalo milým zvykem osvětlovat poutníkům všechny dálnice.

● PANOPTIKUM

Panoptikum a kunstkamera, jak jsem se dozvěděla z průvodce po muzeích, předcházely muzeím. Byly to výstavy sbírek všech druhů, které jejich majitelé přiváželi z delších i kratších cest.

Za zapamatování však stojí, že panoptikonem nazval Bentham svůj geniální systém hlídání vězňů; chtěl vytvořit zvláštní konstrukci, v níž by byli všichni vězni neustále na očích.

● KUNICKI. VODA II

„Ostrov není zase tak velký,“ říká ráno Djurdžice, žena Branka, a nalévá mu do šálku silnou hustou kávu.

Všichni to opakují jako mantru. Kunicki chápe, co se mu snaží říct, sám to ví, ostrov je malý, aby se tady člověk ztratil. Má jen o málo více než deset kilometrů na délku a pouze dvě větší osady, města Vis a Komiž. Lze ho důkladně propátrat, centimetr po centimetru, jako šuplík. A lidé v obou městech se dobře znají. Noci jsou teplé, na polích roste vinná réva a fíky jsou už skoro zralé. I kdyby zabloudili, nic se jim nestane, neumřou hladem ani zimou, nesežere je divoká zvěř. Stráví noc na suché, rozehřáté trávě, pod olivovníkem, uslyší šum moře. Z každého místa to není více než tři, čtyři kilometry k silnici. Na polích stojí kamenné domky se sudy na víno, s vinnými lisy, některé jsou vybavené jídlem a svíčkami. Na snídani sní hrst zralých hroznů nebo normální jídlo u turistů v zátokách.

Schází k hotelu, kde na něj už čeká policista, ale jiný, mladší. Kunicki chvíli doufá, že přišel s dobrými zprávami, ale on ho žádá o pas. Pozorně sepisuje údaje, říká, že je budou hledat také v přístavu, ve Splitu. A na ostatních okolních ostrovech.

„Mohla jít podél břehu,“ vysvětluje.

„Neměla peníze. No money. Všechno je tady.“ Kunicki mu ukazuje kabelku a vytahuje z ní peněženku, červenou, pošitou

korálky. Otevírá ji a strká policistovi před obličej. Ten krčí rameny a zapisuje si adresu v Polsku.

„Kolik má dítě let?“

Kunicki odpovídá, že tři.

Jedou serpentinami na stejné místo, ohlašuje se horký a slunečný den, prosvětlený jako fotografická deska. V poledne z ní veškerý obraz zmizí. Kunicki myslí na možnost pátrání shora, myslí na vrtulník, protože ostrov je přece skoro nahý. Myslí také na čipy, které se dávají zvířatům, stěhovavým ptákům, čápům a jeřábům, a není jich dost pro lidi. Všichni by měli mít takový čip, pro vlastní bezpečnost; potom by bylo možné sledovat každý lidský pohyb na internetu — cesty, zastávky, bloudění. Kolik by se jich mohlo zachránit před smrtí! Před očima má obraz z monitoru počítače — barevné čáry, které by vyznačovali lidé, stopy, znamení. Kruhy a elipsy, labyrinty. Možná také nekonečné osmičky, možná nepovedené, náhle přerušené spirály.

Pes. Černý vlčák; dávají mu její svetr ze zadního sedadla. Pes čichá kolem vozu a potom vyráží cestičkou mezi olivovníky. Kunicki najednou ožije, za chvíli bude všechno jasné. Utíkají za psem. Vlčák se zastavuje tam, kde patrně vykonávali potřebu, i když tu není žádná stopa. Je spokojený sám se sebou, ale to přece, pse, není všechno. Kde jsou lidé, kam šli? Pes nerozumí tomu, co se od něho žádá, ale pak vyráží dále, úplně na druhou stranu, podél cesty, vzdaluje se vinicím.

Takže šla podél cesty, myslí si Kunicki, musela se splést. Mohla vyjít jinde a čekat na něho několik set metrů odtud. Ale jak to, že neslyšela troubení? A potom? Možná je někdo svezl, ale když se ještě nenašli, kam je mohl ten někdo svézt? Někdo. Nejasná, rozmazaná ramenatá postava. Silný krk. Únos. Omrátil je a zavřel do kufru auta? Převezl trajektem na pevninu, teď jsou v Záhřebu nebo v Mnichově nebo kdekoli. A jak překročil hranice se dvěma lidmi v bezvědomí?

Avšak pes hned zatačí k osamělé úžlabině ubíhající šikmo od cesty, k dlouhé kamenité průrvě, a běží po ní dál, po kamení. Tam začíná malá, zanedbaná stará vinice a na ní vidí kamenný dům, podobný stánku s novinami, přikrytý zrezavělým vlnitým plechem. Před dveřmi leží kupka suchých výhonků révy, asi na spálení. Pes pobíhá okolo domu a vrací se ke dveřím. Dveře jsou zavřené na závoru — dívají se na to udiveně. Vítr navál na práh větvičky. Je jasné, že tudy nikdo nemohl vejít. Policista nahlíží dovnitř přes špinavé okenní tabule a potom začíná třást oknem, silněji a silněji, až jej vyrazí. Nahlížejí tam všichni, do nosu udeří pach ztuchliny a moře, všudypřítomný.

Vysílačky šumí, pes dostává napít a znovu mu přikazují oči chat svetr. Oběhne třikrát kolem domu, vrací se na cestu a potom se zaváháním vyráží dál stejnou cestou, ve směru nahých, pouze místy suchou trávou porostlých skal. Ze srázu je vidět moře. Stojí tam všichni, kteří hledají. S tvářemi obrácenými k vodě.

Pes ztrácí stopu, vrací se, nakonec si lehá uprostřed stezky.

„To je zato jer po noči padala kiša,“ říká někdo chorvatsky a Kunicki dobře rozumí, že jde o noční déšť.

Přichází Branko a bere ho s sebou na pozdní oběd. Policie ještě zůstává, ale oni sjíždějí do Komíže. Skoro nemluví. Kunicki si uvědomuje, že Branko asi neví, co by mu řekl, a k tomu ještě v cizím jazyce, anglicky. Tak dobře, ať nic neříká. V restauraci přímo u moře si objednávají smaženou rybu, není to ani restaurace, ale kuchyně Brankových známých. Všichni tady jsou jeho známí, dokonce jsou si podobní, mají ostřejší rysy, tváře jakoby ošlehané větrem, kmen mořských vlků. Branko mu nalévá víno a přemlouvá ho, aby se napil. Sám ho taky vypije jedním douškem. Potom mu nedovoluje zaplatit. Zvoní mu telefon.

„They manage to get a helicopter, an airplane. Police,“ říká Branko.